

YÜKSELEN PİYASALARDA EKONOMİK KÜRESELLEŞME VE GELİR EŞİTSİZLİĞİ İLİŞKİSİ

Dr. Öğretim. Üyesi Zeki AKBAKAY
Bingöl Üniversitesi, İİBF, (zakbakay@bingol.edu.tr)

Arş. Gör. Doğan BARAK
Bingöl Üniversitesi, İİBF, (dbarak@bingol.edu.tr)

ÖZET

Gelir eşitsizliği 1980'lerin başından itibaren artmaya devam etmektedir. Artan gelir eşitsizliği ile artan ekonomik küreselleşmenin aynı döneme denk gelmesi küreselleşme-gelir eşitsizliği ilişkisine dair tartışmaları şiddetlendirmiştir. Bu çalışmanın amacı yükselen piyasa ekonomilerinde ekonomik küreselleşme ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Çalışmada 13 yükselen piyasa ekonomisinin 1994-2014 yılları arasındaki verileri kullanılarak panel veri modeli oluşturulmuş ve gelir eşitsizliği ile küreselleşme arasındaki ilişki Pooled Mean Group (PMG) yöntemiyle tahmin edilmiştir. Model sonuçlarına göre, yükselen piyasa ekonomilerinde ekonomik küreselleşmenin gelir eşitsizliğini artırdığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Küreselleşme, Gelir Eşitsizliği, Yükselen Piyasalar.

RELATIONSHIP BETWEEN ECONOMIC GLOBALIZATION AND INCOME INEQUALITY IN EMERGING MARKETS

ABSTRACT

Income inequality has been increasing since the early 1980s. The fact that increasing income inequality and increasing economic globalization coincide with the same period have exacerbated the debate about the relationship between globalization and income inequality. The aim of this study is to reveal the relationship between economic globalization and income inequality in emerging market economies. In the study, a panel data model was formed by using the data of 13 emerging market economies between 1994 and 2014 and the relationship between income inequality and globalization is estimated by Pooled Mean Group (PMG) method. According to model results, it is seen that economic globalization increases income inequality in emerging market economies.

Keywords: Economic Globalization, Income Inequality, Emerging Markets.

1. Giriş

Günümüzde dünya ekonomisi artan küreselleşmeye bağlı olarak hiç olmadığı kadar birbirine entegre olmuş durumdadır. Ekonomik, sosyal ve siyasi boyutları olan küreselleşmenin günlük hayatta etkileri dünyanın her bölgesinde, her birey üzerinde az veya çok, olumlu veya olumsuz bir şekilde hissedilmektedir. Bu yüzden küreselleşme günlük tartışmaların öne çıkan konuları arasında yer almaya devam etmektedir. Küreselleşmenin en önemli boyutunu oluşturan ekonomik küreselleşme mal ve hizmetler ile sermayenin uluslararası dolaşımı önündeki engellerin minimum düzeyde olmasıdır. Ekonomik küreselleşmenin en önemli etkisi gelir dağılımı üzerinde görülmektedir. Ekonomik küreselleşmenin gelir dağılımına yönelik etkileri konusunda birbirinden farklı iki argüman ileri sürülmektedir. Küreselleşme taraftarlarına göre, uluslararası alanda mal ve sermaye akımlarının önündeki engellerin kaldırılması sonucunda küresel büyüme artacak ve bu büyümeden yüksek gelir grupları faydalandığı gibi düşük gelirli gruplar da faydalanacaklardır. Dolayısıyla küreselleşmeden herkes kazançlı çıkacaktır. Küreselleşme karşıtlarına göre ise, küreselleşme her ne kadar küresel geliri artırsa da, bunun faydaları ülke vatandaşları arasında eşit bir şekilde dağılmadığı için gelir eşitsizliğini artıracaktır.

Ekonomik küreselleşmenin hız kazanmaya başladığı 1980 yılında küresel ticaretin GSYİH'ya oranı yani ticari küreselleşme indeksi %43 iken 2016 yılında %58'e, finansal küreselleşme indeksi ise %39'dan %60'a yükselmiştir. Ekonomik küreselleşmedeki bu artışa paralel olarak ülke içi gelir eşitsizliği de 1980'den 2006 yılına kadar artarken sonrasında küresel krizin etkisiyle 2009 yılına kadar bir düşüş yaşanmış ve 2016 yılına kadar stabil kalmıştır. World Inequality Database (WID) verilerine göre en zengin %1'in küresel milli gelirden aldığı pay; 1980'de %16,2 iken 2006 yılında %22,1, 2016'da ise %20,4 olmuştur. Artan ülke içi gelir eşitsizliğine karşın 1980 sonrasında özellikle Çin ve Hindistan gibi gelişmekte olan ülkelerin küresel ekonomiye entegre olması ile birlikte milli gelirlerinde olağanüstü bir artış olmuş ve buna bağlı olarak ülkeler arası gelir eşitsizliği de giderek azalmıştır. Bu verilerden yola çıkarak ticari küreselleşmenin ülkelerin milli gelirini artırdığı, yalnız artan gelir eşit paylaşılmadığı için gelir eşitsizliğini bozduğu söylenebilir. Bununla birlikte ticari küreselleşme ile gelir eşitsizliği arasında bir ilişki görünse de, artan gelir eşitsizliğine ticari küreselleşmenin katkısının olup olmadığını veya ne kadar olduğunu belirlemek daha dikkatli bir çalışmayı gerektirir.

Gelir eşitsizliği ile serbest ticaret arasındaki ilişkinin teorik temelleri Hecksher-Ohlin teorisi ve bundan türetilen Stolper-Samuelson teoremine dayanır (HOSS). Buna göre serbest ticaret vasıflı emeğin bol olduğu ülkelerde gelir eşitsizliğini artırırken, vasıfsız emeğin bol olduğu ülkelerde ise gelir eşitsizliğini azaltacaktır. Son zamanlarda yapılan ampirik çalışmaların birçoğu HOSS modelinin gelişmiş ülkelere yönelik tahminlerinin gerçekleştiği yalnız gelişmekte olan ülkeler için beklenenin tersine sonuçların ortaya çıktığını göstermektedir. Bu tutarsızlığın ise teorinin teknolojiyi sabit, emek ve sermayenin yurt içinde hareketli uluslararası alanda ise hareketsiz kabul eden varsayımlarından kaynaklandığı ifade edilmektedir. Bu varsayımların geçerli olmadığı günümüz küreselleşme sürecinde, ekonomik küreselleşme hem gelişmiş ülkelerde hem de gelişmekte olan ülkelerde gelir eşitsizliğini artırmaktadır.

Bu çalışmanın amacı 1980'lerde belirgin bir şekilde ortaya çıkan ve 1990'larda hız kazanan ekonomik küreselleşmenin yükselen piyasa ekonomilerinde gelir eşitsizliği üzerindeki

etkisini ortaya koymaktır. Bu amaçla ekonomik küreselleşmenin iki parametresi olan ticari küreselleşme ve finansal küreselleşme ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişki incelenecektir.

Çalışmanın bundan sonraki bölümleri şu şekilde devam etmektedir. Birinci bölümde gelir eşitsizliği tarihsel bir perspektif çerçevesinde ele alınmıştır. İkinci bölümde ise ekonomik küreselleşme ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkinin teorik altyapısı incelenerek konu ile ilgili farklı yaklaşımlara yer verilmiştir. Konu ile ilgili literatürde öne çıkan ampirik çalışmaların incelendiği üçüncü bölümden sonra dördüncü bölümde verilerin özellikleri ortaya konularak bir model çerçevesinde analiz edilmiştir. Son bölümde ise çalışmadan çıkarılan sonuçlar yer almaktadır.

2. Gelir Eşitsizliği: Tarihsel Bir Perspektif

Gelir eşitsizliği en basit tanımıyla toplumu oluşturan bireylerin birbirinden farklı miktarlarda gelir elde etmesidir. Küresel gelir eşitsizliği dünya vatandaşları arasındaki gelir farklılıklarını ifade etmektedir. Gelir grupları arasındaki gelir farkı ne kadar büyük olursa gelir eşitsizliği de o kadar büyük olacaktır. Gelir eşitsizliği insanların toplu olarak bir arada yaşamalarından itibaren insanlık tarihinin her döneminde ve her toplumda farklı düzeylerde olsa da varlığını devam ettirmiştir. Günümüzde ise gelir eşitsizliği en yaygın ve en üst düzeydedir. İdeolojileri, dinleri ve kültürleri ne olursa olsun, bütün toplumlarda insanlar eşitsizliği ve tabii ki gelir eşitsizliğini önemsemektedirler. Zira gelir eşitsizliği düzeyindeki bir değişim öncelikle insanların yaşam koşulları üzerinde etkili olur. Sermayenin belli bir azınlığın eline geçmesine neden olan aşırı eşitsizlik, toplumsal güven ve uyuma zarar vererek ekonomik, finansal ve politik istikrarsızlığı artırmakta ve buna bağlı olarak yatırımları ve böylece büyümeyi engellemektedir (Dabla-Norris vd., 2015:8-9). Bu yüzden son dönemlerde gelir eşitsizliği ekonomik ve politik tartışmaların odağında daha yoğun bir şekilde yer alan bir fenomen olmuştur.

Küresel gelir eşitsizliği ülkeler arası gelir eşitsizliği ve ülkeler içindeki gelir eşitsizliği bileşenlerinden oluşmaktadır. Milanoviç (2016)'in sırasıyla mekan temelli ve sınıf temelli eşitsizlik olarak ifade ettiği bu gelir eşitsizliklerinin tarihsel süreç içinde farklı nedenlere bağlı olarak küresel eşitsizlikteki ağırlıkları değişmiştir. Milanoviç (2016), Sanayi Devrimi'nden önce küresel eşitsizliğin oluşumunda sınıf temelli eşitsizliğin daha etkili olduğunu, Sanayi Devrimi'nden sonra ise mekan temelli yani ülkeler arası eşitsizliğin daha baskın olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte Sanayi Devrimi'nden sonra ülke içi eşitsizliklerde dalgalanmalar yaşanmıştır. Kuznets (1955) tarafından literatüre kazandırılan Kuznetz Hipotezi'nde ileri sürüldüğü gibi gelişmenin ilk dönemlerinde artan ülke içi gelir eşitsizliği gelirler yeteri kadar yüksek bir düzeye ulaştıktan sonra tersine bir trend içine girerek azalmaya başlayacaktır. Birinci Dünya Savaşı ile birlikte ülkeler içindeki gelir eşitsizliğindeki düşüş hız kazanarak 1980'lerde minimum düzeye ulaşırken ülkeler arası gelir eşitsizliği maksimum olmuştur. Dünya savaşları boyunca bir taraftan fiziksel ve finansal sermaye yok olurken diğer taraftan savaş giderleri daha çok varlıklı kesimlerden alınan vergilerle finanse edilmiştir. Sermaye yoğunlaşmasını azaltan bu durum ülke içi eşitsizlikleri azaltmıştır (Piketty, 2014:73). Savaş sonrası dönemde ise farklı faktörlere bağlı olarak gelir eşitsizliğindeki düşüş trendi devam etmiştir. Özellikle siyasi arenada sosyalist ve komünist partilerin artan etkinliği ve işçi sendikalarının güçlenmesi emek gelirlerinin artmasında etkili olmuştur. Diğer taraftan özellikle gelişmiş Avrupa ülkelerinde

ve ABD’de sosyal devlet anlayışının yerleşmesine bağlı olarak artan kamusal hizmetlerin bir kısmı artan oranlı vergilerle finanse edilmiştir (Atkinson, 2015:65). Bu durum sonuçta gelir eşitsizliğini azaltıcı yönde etki yapmıştır. Bu bağlamda gelirin yeniden dağıtım etkisini göstermesi açısından Almanya örneği verilebilir. 1970’lerin başında Almanya’da piyasa gelirleri ile ölçülen Gini katsayısı artmaya devam ederken, sosyal transferlerin eklenip dolaylı vergilerin çıkartılmasıyla ulaşılan harcanabilir gelire göre ölçülen Gini katsayısı 1980’lerin başlarına kadar devamlı bir şekilde düşüş göstermiştir (Milanoviç, 2016:108). Dönem boyunca ülke içi eşitsizliklerin azalmasında önemli rol alan diğer bir gelişme de başta Sovyetler Birliği ve Çin olmak üzere dünyanın birçok yerinde daha eşitlikçi (egalitarian) rejimlerin ortaya çıkmasıdır.

20. yüzyılın başlarında azalmaya başlayan ülkeler içi gelir eşitsizliği 1980’lerde tersine dönerek artış trendine girerken ülkeler arası gelirler yakınsamıştır. Kuznets Hipotezi’nin açıklamakta yetersiz kaldığı bu durum aslında 20. yüzyılın son çeyreğinde yaşanan ve tüm dünyayı etkileyen iç içe girmiş siyasi ve ekonomik gelişmelerin bir yansıması olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde ülke içi gelir eşitsizliğini artıran temel faktörlerin başında teknoloji ve küreselleşme gelmektedir. Sanayi Devrimi sonrasında olduğu gibi ikinci teknoloji devrimi bir taraftan tekel rantlarına yol açarken diğer taraftan emek yerine sermayenin ikamesini artırmak ve emeği imalat sektöründen hizmet sektörüne kaydırmak suretiyle işçilerin örgütlenmesini zorlaştırmış ve bu bağlamda emeğin sermaye karşısındaki pazarlık gücünü zayıflatmıştır. Emek geliri karşısında sermaye gelirlerinin daha hızlı bir şekilde artmasının diğer nedenleri küreselleşmeye bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Küreselleşmenin hızlanması ile birlikte sermaye ve işgücünün ülkeler arasındaki hareketliliği artmıştır. Yalnız sermayenin hareket edebilme kabiliyeti emeğe göre oldukça yüksektir. Bu bağlamda sermayenin düşük vergili ülkelere akışı oldukça kolaydır. Bu durum sermayeyi yurt içinde tutabilmek için ülkeleri sermaye üzerindeki vergi oranlarını düşüren politikalar uygulamaya yöneltmek sermaye gelirlerini artırmıştır (Stiglitz, 2012:115). Diğer taraftan ticari ve finansal küreselleşmeye bağlı olarak artan uluslararası sermaye yatırımları hem gelişmiş ülkelerde hem de gelişmekte olan ülkelere vasıflı emeğe olan talebi artırarak gelir eşitsizliğini artırmıştır. Devletin yeniden dağıtım fonksiyonunun zayıflamış olması bu ülkelerde gelir eşitsizliğinin artmasını engelleyememiştir. Bununla birlikte öncelikle 1970’lerin sonunda Çin’in ve daha sonra Hindistan ve Sovyet Rusya gibi kalabalık nüfusa sahip yükselen piyasa ekonomilerinin izledikleri açıklık ve yeniden yapılanma politikası küresel işgücü arzını artırarak gelişmiş ülkelerde sermaye ve emek gelirleri arasındaki farkın açılmasında önemli rol almışlar. Ayrıca bu ülkelerde izlenen açıklık politikası, özel mülkiyet üzerindeki sınırlamaların kalkması ve gelirin yeniden dağılımı fonksiyonunun zayıflamasına bağlı olarak ülke içi eşitsizlikler artarken büyüme performanslarında gerçekleşen sıçrama sayesinde ülkeler arası eşitsizlik azalmıştır. Bu bağlamda 1980’lerden sonra başta Çin ve Hindistan olmak üzere yükselen Asya ekonomileri ve diğer yükselen piyasalar küresel gelir eşitsizliğinin şekillenmesinde merkezi bir rol oynamışlardır.

3. Ekonomik Küreselleşme ve Gelir Eşitsizliği Arasındaki İlişki: Teorik Altyapı

Küreselleşme, mal ve hizmetlerin, sermayenin, emeğin, bilginin ve fikirlerin ulusal sınırların ötesine aktığı, karşılıklı karmaşık bağımlılık ilişkilerinin üretildiği ve böylece ekonomilerin ve toplumların daha fazla bütünleşmesine yol açtığı bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Gygli vd., 2018:3). Küreselleşmenin bir boyutunu oluşturan ekonomik

küreselleşme malların, sermayenin ve hizmetlerin ülkeler arasındaki serbest dolaşımını ifade etmektedir. Bu tanımlama çerçevesinde ekonomik küreselleşmeyi ticari küreselleşme ve finansal küreselleşme alt başlıklarına ayırabiliriz.

Küreselleşme bireyleri üç şekilde etkilemektedir: vasıf primini değiştirerek emek geliri üzerinde, göreceli fiyatları değiştirerek tüketim üzerinde ve son olarak hanehalklarının üretim kararları üzerinde etkili olabilmektedir. Bu güne kadar yapılan araştırmaların çoğu küreselleşme ile emek geliri veya gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiye odaklanmıştır (Goldberg & Pavcnik, 2007:57). Küreselleşmenin önemli bir boyutunu oluşturan ekonomik küreselleşme ile gelir eşitsizliğini inceleyen çalışmalarda farklı sonuçlar ortaya çıkmıştır. Literatürde ticari ve finansal küreselleşmenin gelir eşitsizliğini azalttığı yönündeki iyimser yaklaşımlar Kuznets Hipotezi ile paralellik göstermektedirler. Buna göre küreselleşme ile birlikte artan gelirden düşük gelirli gruplar da faydalanacaklardır. Karşı argümanlar ileri süren alternatif yaklaşım ise küreselleşmeye bağlı olarak artan milli gelirin eşit dağıtılmadığı ve bu yüzden küresel gelir eşitsizliğinin giderek arttığını ileri sürmüşlerdir. Dolayısıyla teorik açıdan bakıldığında, ekonomik küreselleşme ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiden kesin bir sonuç çıkarmak oldukça zordur.

Ticari küreselleşme iki boyutlu bir olgudur. Birinci boyutu mal ve hizmetlerin ithalat ve ihracat toplamının GSYH içindeki payı olarak ölçülür. Bununla birlikte dış ticarete kullanılan tarife ve tarife dışı engellerin yoğunluğu ile uluslararası ticaret üzerinden alınan vergilerin toplam gelir içindeki payları ticari küreselleşmenin ikinci boyutunu oluşturmaktadır. Ülkede uygulanan dış ticaret politikası ile şekillenen birinci boyut, ticari küreselleşmenin ikinci boyutunu da belirlemektedir¹.

Ekonomik küreselleşmenin diğer bir bileşeni finansal küreselleşmedir. Finansal küreselleşme gelir eşitsizliğini birçok kanal üzerinden etkileyebilir. Birincisi kanal, doğrudan yabancı yatırımların (DDY) gelir eşitsizliği üzerindeki etkisidir. Finansal küreselleşmenin en önemli değişkeni olarak DYY'nin özellikle teknoloji yoğun sektörlerde yapılmış olması hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde vasıflı emeğe olan talebi artırırken vasıfsız emeğe olan talebi azaltacaktır. Dolayısıyla DYY'nin her iki ülkede de gelir eşitsizliğini artıracığı beklenir (Jaumottevd, 2013:285).

Doğrudan yabancı yatırımlar kanalına ek olarak finansal küreselleşme başka kanallardan da gelir eşitsizliği üzerinde etkili olabilmektedir (Furceri & Loungani, 2015:4-5). Bunlardan biri finansal küreselleşmenin risk paylaşımı üzerindeki etkisidir. Teorik olarak, finansal küreselleşme uluslararası risk paylaşımı ve iç tüketimin düzleşmesinde (consumption smooting) etkili olur. Uygulamada ise bunun gerçekleşmesi finansal kurumların gücüne bağlıdır. Güçlü finansal kurumları olan ülkelerde, finansal küreselleşme tüketim düzleştirmek ve oynaklığı düşürmek suretiyle eşitsizliği azaltabilir. Ancak finansal kurumların zayıf olduğu ve krediye erişimin kapsayıcı olmadığı durumlarda, liberizasyon finansal erişimi yüksek gelirli lehine kolaylaştırarak eşitsizliği artırabilir. Bir diğer kanal, liberalleşmenin finansal kriz olasılığı üzerindeki etkisidir. Bir yandan, finansal krizler, iflaslar ve düşen varlık fiyatlarının yüksek gelirli üzerinde daha fazla etkisi olabileceğinden eşitsizlik azalabilir. Öte yandan, uzun süreli

1 KOF İndeksi'nde ticari küreselleşmenin birinci boyutu "de facto ticari küreselleşme" ikinci boyutu ise "de jure ticari küreselleşme" olarak ifade edilmektedir.

durgunluklarla bağlantılı finansal krizler fakirleri daha çok etkileyerek eşitsizliği artırabilir. Son olarak, finansal liberalleşme emek gelirleri üzerinden gelir dağılımını etkileyebilir. Emek ve sermaye arasındaki bir pazarlıkta eğer serbest dolaşıma sahip bir sermaye üretiminin yurtdışına kaydırılacağı şeklinde bir tehdit oluşturuyorsa, bu durum ücretlerin düşmesine ve böylece eşitsizliği artmasına neden olabilir.

Ticari küreselleşme ile gelir eşitsizliği arasındaki analitik ilişki esas olarak hem küreselleşme karşıtlarının hem de destekleyicilerinin kullandığı statik Neo Klasik Heckscher-Ohlin teorisinden türetilmiştir. 1950'lerden 1970'lere kadar uluslararası ekonomik düşünceye hâkim olan Heckscher-Ohlin teorisi ve bu teoriden üretilen Stolper-Samuelson teoremi çerçevesindeki model, ticaretin üretim faktörlerinin gelirleri üzerindeki etkisini analiz etmek için ekonomistlerin sıkça kullandığı bir modeldir. Model vasıflı ve vasıfsız olmak üzere iki üretim faktörü, vasıflı işgücü ve vasıfsız işgücü yoğunluklu iki ürün üreten iki ülke varsayımları üzerine kurulmuştur. Buna göre düşük vasıflı emeğin bol olduğu gelişmekte olan bir ülkede, örneğin gümrük tarifelerindeki bir düşüşe bağlı olarak artan dış ticaret, düşük vasıflı işgücünün ücretlerinin artmasına yüksek vasıflı işgücünün ücretlerinin ise azalmasına neden olur. Böylece gelişmekte olan ülkede serbest dış ticaret gelir eşitsizliğini azaltmış olur (Stolper & Samuelson, 1941:58-73). İthalat üzerindeki tarifelerin kaldırılması ile birlikte yüksek vasıflı emekle üretilen ithal mallarının fiyatları düşerken buna bağlı olarak kıt olan yüksek vasıflı işçilerin de ücretleri düşecektir. Diğer taraftan düşük vasıflı emekle üretilen malların fiyatları yükselirken aynı zamanda ülkede bol olan düşük vasıflı işçilerin ücretleri de artacaktır. Yüksek vasıflı emeğin bol olduğu gelişmiş ülkeler için ise mekanizma tersine işleyecektir. Böylece gelir dağılımı ülkedeki bol faktör lehine, kıt faktörün aleyhine değişmektedir. Bu bağlamda üretimin gelişmiş ülkelerde bol miktarda bulunan vasıflı emek tarafından, gelişmekte olan ülkelerde ise vasıfsız emek tarafından yapıldığı varsayıldığından, uluslararası ticaretin artmasına bağlı olarak gelir eşitsizliğinin gelişmiş ülkelerde artması, gelişmekte olan ülkelerde ise azalması beklenir. Dolayısıyla Heckscher-Ohlin teorisine göre küreselleşmenin gelir eşitsizliğini nasıl etkilediği ülkelerin gelişmişlik seviyesine bağlı olarak değişmektedir.

Easterly (2007), gelir farklılıkları yerine verimlilik farklılıklarının gözetilmesi durumunda HOSS modelinin öngörülerinin gerçekleşmeyeceğini ileri sürmektedir. Zira küreselleşmenin sonuçlarının anlaşılmasında, işgücünün eşit verimliliğine dayanan HOSS modelinin bulunduğu küreselleşme ve gelir dağılımı arasındaki teorik kanallar çok yararlı değildir. Çünkü işgücünün verimliliği açısından bakıldığında hangi ülkenin daha bol emeğe sahip olacağı durum değişebilir. Zengin ülkedeki göreceli işgücü azlığı, nispeten yüksek bir verimlilikle yeterince telafi edilirse, o zaman zengin ülke "emek yoğun" olacaktır ve "emek-yoğun" malları ihraç edecektir. Böylece zengin ülkede ücretler artarken yoksul ülkede azalacaktır. Küreselleşme sürecinde ülkelerarası emek hareketliliğinin yüksek olduğu dikkate alındığında, zengin ülkede artan ücretlere bağlı olarak fakir ülkelere doğru artan işçi göçü zengin ülkeyi daha emek-bol ülke haline getirerek emek yoğun ürünlerde karşılaştırmalı üstünlüğünü güçlendirecektir. Sonuçta ticaretin küreselleşmesi gelişmiş ülkelerde gelir eşitsizliğinin azalmasına, gelişmekte olan ülkelerde ise gelir eşitsizliğinin artmasına neden olacaktır (Easterly, 2007:114-115).

HOSS yaklaşımına göre sonuç olarak ticari küreselleşme sürecinde düşük gelirli ülkelerde vasıflı emek ile vasıfsız emek arasındaki ücret farkının giderek kapanması ve vasıflı emek payının azalması beklenir. Ne var ki küreselleşmenin hızlandığı 1980'lerden

günümüze kadar geçen sürede gelişmekte olan ülkelerde hem vasıflı işgücü ile vasıfsız işgücü arasındaki ücret farkı artmış hem de vasıflı işgücünün toplam işgücü içindeki payı artmıştır (Goldberg & Pavcnik; 2007:59). HOSS yaklaşımının ruhuna aykırı olan bu durum teorinin bazı sınırlılıklarından kaynaklanmış olabilir. Bu sınırlılıklardan biri teorinin her iki ülkede de üretilmeyen “rakip olmayan ticari malları” (noncompeting traded goods) içermiyor olmasıdır. Oysa rakip olmayan malların ithalatında indirilecek bir gümrük tarifesi ülkelerin tüketim sepetindeki ağırlıklarına göre hem gelişmekte olan ülkede hem de gelişmiş ülkede hanehalkının reel gelirini artırarak gelir eşitsizliğini azaltabilir. Teorinin diğer önemli bir eksikliği emek ve sermayenin yurtiçinde hareketli, uluslararası ise hareketsiz varsayılmasıdır. Teknolojik gelişmenin sabit kabul edilmesi teorinin bir başka sınırlılıklarındandır (IMF, 2007:139-145). Eğer sermayenin uluslararası alanda hareketli olduğu varsayılırsa, teorinin etkileri büyük ölçüde zayıflayacaktır. Bu etki, çoğunlukla, ev sahibi ekonomide yüksek vasıflı sektörlerle yönelen DYY kanalıyla gerçekleşmektedir. Gelişmiş ülkelere DYY’nin artması, her iki ülkede de vasıflı işgücüne olan nispi talebi artırarak, hem gelişmiş ülkede hem de gelişmekte olan ülkede eşitsizliği artıracaktır (Jaumotte vd., 2013:284-285).

Son zamanlarda yapılan bazı teorik çalışmalar, ticari küreselleşmenin vasıf yönlü (skill-biased) teknolojik değişime neden olduğu ve böylece teknoloji kanalı üzerinden vasıf primini artırdığını ileri sürmektedirler. Bu mekanizmayı Acemoğlu (2003), vasıflı emek ile sermaye mallarının tamamlayıcılığı çerçevesinde ele almaktadır. Buna göre gelişmekte olan ülkelere dış ticaretin önündeki engellerin azalmasıyla birlikte makine, ofis ekipmanı gibi vasıflı işgücünü tamamlayıcı sermaye mallarının ithalatı artacaktır. Ticari serbestleşme, ilgili sermaye mallarının fiyatlarını düşürerek ve dolayısıyla ithalatlarını artırarak sadece mallara olan talebi artırmaz aynı zamanda vasıflı emeğe olan talebi de artırır. Vasıflı işgücüne olan talep vasıf primini ve böylece gelir eşitsizliğini artıracaktır. Gelişmiş ülkelere ise ihracata bağlı olarak ilgili mallara olan talep sonuç olarak vasıf primini artıracaktır. Dolayısıyla ticari küreselleşme, teknolojik değişim kanalı üzerinden artırdığı vasıf primi hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelere gelir eşitsizliğini artırmaktadır (Acemoğlu, 2003:220-224).

Bu argümanın bir başka versiyonu Feenstra & Hanson (2001), tarafından ileri sürülmektedir. Ara mallarının (sermaye mallarının) önemine vurgu yapan bu yaklaşıma göre “küresel üretim paylaşımı” (global production sharing) arttıkça hem gelişmekte olan hem de gelişmiş ülkelere vasıflı emeğe olan talep artacaktır. Küresel üretim paylaşımı hipotezinin temeli nihai malların üretiminin ara mallarının kullanımını gerektirdiği varsayımına dayanmaktadır. Uluslararası ticaretin önündeki engellerin ortadan kalkması ile birlikte bazı sermaye mallarının üretimi gelişmiş ülkelere kayacaktır. Gelişmiş ülkeye göre söz konusu sermaye malları “vasıfsız emek-yoğun” mallar iken gelişmekte olan ülke için “vasıflı emek-yoğun” olarak görülebilir. Sonuç olarak ortalama vasıf yoğunluğu her iki ülkede de artarak vasıf primini artıracaktır (Feenstra & Hanson, 2001:46-48).

Robbins (2003)’in “vasıf artırıcı ticaret” (skill-enhancing trade-SET) olarak adlandırdığı hipotezi benzer bir argümanla ortaya atılmıştır. Buna göre serbest dış ticarete bağlı olarak gelişmekte olan ülkelere akan fiziksel sermaye vasıflı işgücüne olan talebi artırarak ücret eşitsizliğini artıracaktır. Lee & Vivarelli (2006) göre, HOSS’nin sabit teknoloji varsayımının geçerli olmadığı serbest dış ticaret şartlarında gelişmiş ülkelere doğru yaşanan teknoloji transferi ve buna bağlı olarak artan vasıflı emek talebi ücret eşitsizliklerinin temel belirleyicisidir.

Literatürde öne sürülen bir başka argüman ticari küreselleşmenin kayıt dışı sektörü teşvik ederek ücret eşitsizliğini artırmasıdır. Buna göre özellikle yabancı rekabete maruz kalan ve maliyetleri düşürme ihtiyacı duyan firmalar işgücü piyasası düzenlemelerine uymayarak veya daimi işçileri geçici olanlarla değiştirerek varlıklarını sürdürmek isterler. Goldberg & Pavcnik (2003), küreselleşme karşıtlarının bu argümanlarını bir model çerçevesinde sunmakta ve ticari küreselleşmenin iyi düzenlenmemiş ve katılıklarının olduğu işgücü piyasalarında kayıt dışı sektörde bir artışa yol açabileceğini göstermişlerdir. Eğer kayıt dışı sektör daha çok düşük ücretle alakalı bir durumu ifade ederse, ticari küreselleşmenin gelir eşitsizliğini artırdığı yönündeki argümanlar kabul edilebilir.

4. Ampirik Çalışmalar

Wade (2004), Dreher & Gaston, (2008), Bergh & Nilsson (2010) küreselleşmenin gelir eşitsizliğini artırdığını mı yoksa azalttığını mı sorularına cevap aramışlardır. Bunların dışında literatürde küreselleşme ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi inceleyen çok sayıda çalışma bulunmaktadır (Williamson, 1997; Wei & Wu, 2001; Kentor, 2001; Mahler, 2004; Çelik & Basdas, 2010; Adams, 2008; Wan vd., 2012). Adams (2008), 62 gelişmekte olan ülkede 1985-2001 dönemi için küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini incelemiştir. Elde edilen sonuca göre, küreselleşme gelir eşitsizliğindeki değişimin % 15'ini açıklamaktadır.

Ampirik literatür daha ayrıntılı incelendiğinde Neo Klasik dış ticaret teorisini destekleyen ve desteklemeyen sonuçlar görülebilmektedir. Aşağıda önce Neo Klasik dış ticaret teorisini destekleyen, sonrasında ise desteklemeyen çalışmalara yer verilmektedir.

Neo Klasik dış ticaret teorisini desteklemeyen çalışmalardan biri Barro (2008)'nin çalışmasıdır. Barro (2008), 1960-2000 yılları arasındaki verileri kullanarak yapmış olduğu çalışmada artan ticaret payının gelir eşitsizliği üzerinde doğrudan ve dolaylı etkisinin olduğunu ortaya koymaktadır. Buna göre artan uluslararası ticaret payı gelir eşitsizliğini doğrudan artırmaktadır. Diğer taraftan Barro (2008), ülkelerin birçoğu Kuznets eğrisinin negatif sınırları içinde olduklarından dolayı uluslararası ticarete bağlı olarak artan kişi başına milli gelir gelir eşitsizliği düşürücü yönde bir etki yaptığını vurgulamıştır

Beyer vd., (1999)'nin 1960-1996 yılları arasında ticari küreselleşmenin Şili'de ücret eşitsizliği üzerindeki etkisini araştıran çalışmada, ticari küreselleşmenin vasıflı işgücü ile vasıfsız işgücü arasındaki ücret eşitsizliğini artırdığı ve daha eğitimli olan üniversite mezunu sayısı arttıkça eşitsizliğin azaldığı sonucuna ulaşmıştır.

Milanoviç (2005)'in 129 ülkeyi kapsayan ve küreselleşme ile gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmada ticari küreselleşmenin fakir ülkelerdeki düşük ve orta gelirli grupların gelir paylarını azalttığını, yalnız gelir seviyesi yükseldikçe düşük ve orta gelirli grupların gelir paylarının zenginlerin gelir paylarından daha fazla artırdığı sonucuna ulaşmışlardır. Diğer bir ifadeyle, çalışmaya göre ticari küreselleşme fakir ülkelerde gelir eşitsizliğini artırırken, daha yüksek gelirli ülkelerde gelir eşitsizliğini azaltmaktadır. Diğer taraftan finansal küreselleşmenin önemli bir değişkeni olan DYY'nin gelir dağılımı üzerinde bir etkisinin olmadığı sonucuna varılmıştır. Milanoviç & Squire (2007)'in 1980-2000 dönemini kapsayan verilerle yaptıkları çalışmada tarife indirimleri ile endüstriler arası artan ücret eşitsizliği arasında güçlü bir ilişkinin varlığı ortaya konulmaktadır. Yazarlara göre özellikle

ticaret birliklerinin veya sendikalarının olduğu ülkelerde bu etki güçlenmekte ve böylece zenginlere göre yoksullar ticari küreselleşmeden daha az yararlanmaktadır.

Polbibulaya (2015) 86 ülkeyi kapsayan çalışmada ortaya çıkan sonuçlar Neo Klasik dış ticaret teorisini desteklememektedir. Çalışmada tüm ülkelerin dahil edildiği modelde ticari küreselleşmenin gelir eşitsizliğini artırdığı görülmüştür. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ayrı olarak ele alındığında, ticari küreselleşmenin gelişmekte olan ülkelerde gelir eşitsizliğini artırdığı, gelişmiş ülkelerde ise az da olsa gelir eşitsizliğini düşürdüğü şeklinde sonuçlar ortaya çıkmıştır.

Kentor (2001), 1951-1992 döneminde 14 Avrupa ülkesinde küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Küreselleşmenin gelir eşitsizliğini artırdığı sonucuna ulaşmışlardır. Wan vd., (2012), küreselleşmenin Çin'deki bölgeler arası gelir eşitsizliği üzerindeki etkisi inceledikleri çalışmalarında; küreselleşmenin, bölgesel eşitsizliğin pozitif ve önemli bir kısmını oluşturduğunu ve payın zaman içinde arttığını vurgulamışlardır.

Maskin (2015)'e göre karşılaştırmalı üstünlükleri gözetken standart dış ticaret teorisi son küreselleşme sürecinde pek başarılı olamamıştır. Zira teorinin temel varsayımlarından biri, iki ülkenin emek vasfı arasındaki fark ne kadar büyük olursa aralarındaki ticaret hacmi de o kadar büyük olacağı şeklindedir. Oysa pratikte, son küreselleşme ABD gibi zengin ülkelerle Malawi gibi fakir ülkeler arasında ticaret hacmini artırıcı bir rol oynamamış ve sonuçta fakir ülkelerde gelir eşitsizliğinde beklenen düşüş gerçekleşmemiştir.

Literatürde Neo Klasik dış ticaret teorisini destekleyen çalışmalar da mevcuttur. Bunlardan biri IMF (2007)'nin 1981-2003 yılları arasında 51 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri kapsayan çalışmasıdır. Çalışmada ithalatın gelişmiş ülkelerde gelir eşitsizliğini düşürürken, gelişmekte olan ülkelerde tarım ürünlerinin ihracı ve düşen tarifelerin gelir dağılımını düzelttiği ve dolayısıyla ticari küreselleşmenin gelir eşitsizliğini azalttığı sonucuna varılmıştır. Çalışma başta DYY olmak üzere finansal küreselleşmenin hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde gelir eşitsizliğini artırdığı görülmüştür. DYY'ların daha çok teknoloji yoğun sektörlere yönelerek vasıflı işgücüne olan talebi artırması finansal küreselleşmenin negatif etkisini artırmıştır.

Benzer şekilde Beak & Shi (2016), çalışmalarında Stolper-Samuelson etkisini destekleyen sonuçlara ulaşmışlardır. Buna göre küreselleşmenin arttığı 1990-2010 döneminde ticari küreselleşme gelişmiş ülkelerde gelir eşitsizliğini artırırken, gelişmekte olan ülkelerde gelir eşitsizliğini azaltmıştır. Finansal küreselleşmenin ise her iki ülke grubu için ticari küreselleşmenin tersi etkiler yaptığı görülmüştür. Asteriou vd., (2014) 1995-2009 dönemi için 27 Avrupa Birliği (EU-27) ülkelerini kapsayan çalışmada da benzer sonuçlar elde etmişlerdir.

Borraz & Lopez-Cordova (2007), hanehalkı anketi verilerini kullanarak Meksika üzerine yaptıkları çalışmada, küreselleşmenin Meksika'da gelir eşitsizliğini artırmadığını sonucuna ulaşmışlardır.

5. Veri Seti, Yöntem ve Sonuçlar

Gelir eşitsizliğini etkileyen unsurların incelendiği bu çalışmada 13 yükselen piyasa ülkeleri² ele alınmıştır. Veri seti aralığı ise 1994-2014 dönemini kapsayan yıllık verilerden oluşmaktadır. Panel veri analizi ile tahmin etmek üzere oluşturduğumuz modelde gelir eşitsizliği bağımlı değişken, ticari küreselleşme, finansal küreselleşme, finansal derinlik ve kişi başına düşen milli gelir bağımsız değişkenler olarak kullanılmıştır. Küreselleşme ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi inceleyen önemli çalışmalardan biri olan IMF (2007)'de gini katsayısı bağımlı değişken, ticari ve finansal küreselleşme bağımsız değişken ve diğer kontrol değişkenler yanında finansal derinlik kontrol değişken olarak ele alınmaktadır.

Gini katsayısı 0 ile 1 arasında bir değer almaktadır. Katsayının 0'ya yaklaşması gelir eşitsizliğinin azaldığını, 1'e yaklaşması gelir eşitsizliğinin arttığını göstermektedir. Gini Endeksi ile ölçülen gelir eşitsizliği verileri Standardized World Income Inequality Database (SWIID, v7.1)'den alınmıştır. SWIID veritabanı en kapsamlı veritabanıdır ve geliri standartlaştırdığı için ülkeler arasında karşılaştırmaya olanak tanır. Gelir eşitsizliğini gelir gruplarını yüzdelik dilimlere ayırarak bunların milli gelirden aldıkları paylar şeklinde yapılan ölçümler uygun olarak kabul edilse de gini katsayısı daha kullanışlıdır (Haan vd., 2018:314). SWIID hem vergi öncesi piyasa gini (market gini) hem de vergi sonrası net gini katsayılarını sunmaktadır. Vergi ve transferler daha eşit bir gelir dağılımını sağladıkları için piyasa gini katsayısı net gini katsayısından daha büyüktür. Özellikle vergilerin artan oranlılığını ölçmek ve böylece vergilerin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini görebilmek açısından piyasa gini katsayısı ile net gini katsayısı karşılaştırılabilir. Kullanılabilir geliri esas almasından dolayı net gini katsayısı gelir eşitsizliğini daha iyi yansıtabilmektedir. Bu yüzden birçok çalışmada olduğu gibi (Bergh & Nisson, 2010; Dorn vd., 2017) vergi ve transfer harcamaları sonrasında elde edilen net gini katsayısına ait veriler kullanılmıştır. Diğer taraftan de Haan vd., (2018) maliye politikasının etkilerini içermediğinden dolayı vergi öncesi piyasa gini katsayısını kullanmaktadır.

Küreselleşme ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişki bağlamında literatürde en sık kullanılan küreselleşme indeksi olarak (Potrafke, 2015:510) KOF küreselleşme indeksinin alt indeksleri olan ticari küreselleşme ve finansal küreselleşme indeksleri kullanılmıştır. Ticari küreselleşme ithalat ve ihracat miktarları toplamının GSYİH içindeki payı olarak ölçülürken, finansal küreselleşme uluslararası sermaye akımları ile dış varlık ve borçları stoku toplamının GSYİH içindeki payını oluşturmaktadır.

Finansal derinliğin ölçüsü olarak özel sektöre verilen kredilerin GSYH'ya olan oranı kullanılmıştır. Ülkelerin kurumsal kalitesine bağlı olarak, yoksulların daha fazla sermayeye ulaşmasına imkan verdiği için finansal derinliğin gelir eşitsizliğini azaltabilir. Zayıf kurumlar bağlamında finansal derinlik zenginlerin gelirini orantısız bir şekilde artırarak gelir eşitsizliğini daha da kötüleştirebilir (IMF, 2007:152). Finansal gelişme ve gelir eşitsizliği bağlamında de Haan vd., (2018) özel sektöre verilen kredileri kullanmışlardır. Finansal derinliğe ait veriler International Financial Statistics (IFS)'den alınmıştır. Bir başka kontrol değişken ise kişi başına milli gelirdir. Ampirik literatür kişi başına gelir ve gelir dağılımı arasında önemli bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır (Berg vd., 2012; Ostry vd., 2014, Dorn vd., 2017), Kişi

2 Brezilya, Kolombiya, Çin, Endonezya, G. Kore, Macaristan, Malezya, Meksika, Peru, Polonya, Şili, Türkiye, Yunanistan

başına milli gelir satın alma gücü paritesine göre (Purchasing Power Parity-PPP) hesaplanan Dünya Bankası verileri kullanılmıştır.

Yukarıdaki değişkenlere ait verileri kullanarak oluşturduğumuz doğrusal model denklem (1) de sunulmuştur;

$$\ln gini_{it} = \beta_0 + \beta_1 \ln gdp_{it} + \beta_2 \ln finkür_{it} + \beta_3 \ln tickür_{it} + \beta_4 \ln kredi_{it} + u_{it} \quad (1)$$

Bu denklemde, $\ln gini$; vergi sonrası net gini katsayısını yani gelir eşitsizliğini, $\ln gdp$; satınalma gücü paritesine göre kişi başına düşen gelir düzeyini, $\ln finkür$; finansal küreselleşmeyi, $\ln tickür$; ticari küreselleşmeyi, $\ln kredi$; finansal derinliği temsil etmektedir.

HOSS hipotezinin geçerli olabilmesi için, katsayılara ilişkin işaretlerin $\beta_2 < 0$ ve $\beta_3 < 0$ olması beklenmektedir.

Pesaran vd., (1999)'nin metodolojisine göre, denklem (1) tekrar düzenlendiğinde değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkiyi içeren PMG modeli aşağıdaki gibi olacaktır:

$$\begin{aligned} \Delta \ln gini_{it} = & \alpha_i + \varphi \ln gini_{i,t-1} + \delta_i^* \ln gdp_{it} + \theta_i^* \ln finkür_{it} + \vartheta_i^* \ln tickür_{it} \quad (2) \\ & + \lambda_i^* \ln kredi_{it} + \sum_{j=1}^{pi-1} \beta_{ij}^{**} \Delta \ln gini_{i,t-j} + \sum_{j=0}^{qi} \delta_{ij}^{**} \Delta \ln gdp_{i,t-j} + \sum_{j=0}^{ki} \theta_{ij}^{**} \Delta \ln finkür_{i,t-j} \\ & + \sum_{j=0}^{li} \vartheta_{ij}^{**} \Delta \ln tickür_{i,t-j} + \sum_{j=0}^{ri} \lambda_{ij}^{**} \Delta \ln kredi_{i,t-j} + \varepsilon_{it} \end{aligned}$$

Burada; φ katsayısı kısa dönemdeki sapmaların uzun dönem dengesine dönüş hızını gösteren ve negatif olması beklenen hata düzeltme terimidir. $\varphi = 0$ olması değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin olmadığını, negatif olması ise uzun dönemde değişkenlerin dengeye geleceğini göstermektedir. $\delta^*, \theta^*, \vartheta^*, \lambda^*$ terimleri uzun dönem katsayıları ve $\beta^{**}, \delta^{**}, \theta^{**}, \vartheta^{**}, \lambda^{**}$ terimleri ise kısa dönem katsayıları ifade etmektedir.

Model tahminine geçmeden önce seriler durağanlık testine tabi tutulmuştur. Değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığını araştırabilmek için temel ön koşul serilerin düzeyde (I(0)) durağan olmaması, yalnız tüm serilerin birinci farklarında yani I(1)'de durağan olması gerekir. Bu koşulların sağlanmaması durumunda değişkenler arasında bir eşbütünleşme ilişkisi aranmaz. Durağanlığın varlığını test edebilmek için literatürde sıklıkla kullanılan Levin, Lin ve Chu-LLC (2002), Im, Pesaran ve Shin-IPS (2003) panel birim kök testleri uygulanmıştır. Birim kök testlerine ait sonuçlar Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Birim Kök Test Sonuçları

Değişkenler	LLC		IPS	
	Sabit	Sabit ve Trend	Sabit	Sabit ve Trend
<i>İngini</i>	-4.6093 (0.0000)	-3.6205 (0.0001)	0.8139 (0.7922)	-0.8126 (0.2082)
<i>İngdp</i>	-1.5193 (0.0643)	-27.3378 (0.0000)	2.5224 (0.9942)	-10.600 (0.0000)
<i>İnfinkür</i>	-2.7997 (0.0026)	-0.2924 (0.3850)	-1.1301 (0.1292)	-0.9067 (0.1823)
<i>İntickür</i>	-2.7997 (0.0026)	-0.2924 (0.3850)	-1.1301 (0.1292)	-0.9067 (0.1823)
<i>İnkredi</i>	-2.0732 (0.0191)	0.2082 (0.5825)	0.8020 (0.7887)	2.4515 (0.9929)
Δ <i>İngini</i>	-5.3952 (0.0000)	-2.4202 (0.0078)	-6.1540 (0.0000)	-3.9348 (0.0000)
Δ <i>İngdp</i>	-17.2498 (0.0000)	-8.8867 (0.0000)	-11.715 (0.0000)	-8.2374 (0.0000)
Δ <i>İnfinkür</i>	-10.0252 (0.0000)	-9.7018 (0.0000)	-8.3635 (0.0000)	-7.3846 (0.0000)
Δ <i>İntickür</i>	-10.0252 (0.0000)	-9.7018 (0.0000)	-8.3635 (0.0000)	-7.3846 (0.0000)
Δ <i>İnkredi</i>	-10.4243 (0.0000)	-10.3678 (0.0000)	-8.0452 (0.0000)	-7.1038 (0.0000)

Birim kök test sonuçlarına göre seriler düzeyde birim kök içerirken tüm değişkenler birinci farkta durağan çıkmıştır. Uygulanan panel birim kök testinde ortaya çıkan sonuçlar değişkenler arasında bir eş bütünlüşme ilişkisinin araştırılmasına imkan sağlamaktadır. Bu yüzden değişkenler arasında uzun dönem ilişkinin olup olmadığının tespiti için Pedroni eş-bütünlüşme testi uygulanmıştır. Bu test için aşağıdaki regresyon denklemi kullanılmaktadır (Pedroni, 2004:599)

$$y_{it} = \alpha_i + \delta_i t + \beta_i X_{it} + e_{it} \quad (3)$$

Burada, $i=1,\dots,N$, $t=1,\dots,T$ arası zaman periyodunu, y_{it} ve X_{it} I(1)'de durağan olan değişkenleri, α_i sabit etkileri, δ_i deterministik eğilimleri, β_i ise eğim katsayısını göstermektedir.

Pedroni eş bütünlüşme analizi yedi testten oluşmaktadır. Bunlardan dördü grup-içi (within-dimension), üç tanesi de gruplar arası (betwen-dimension) testlerdir. Serilere uygulanan testlerden en az dört tanesinin eş bütünlüşmenin olduğunu kabul etmesi gerekir. Tablo 2 incelendiğinde, yedi testin çoğunluğu “seriler arasında eş bütünlüşme yoktur” şeklindeki H_0 hipotezini ret derken, “seriler arasında eş bütünlüşme vardır” şeklindeki H_A hipotezini kabul etmektedir. Bu sonuçlar değişkenler arasında uzun dönemli bir eş-bütünlüşme ilişkinin var olduğunu göstermektedir. Eş-bütünlüşme testlerine ait sonuçlar Tablo 2’de verilmiştir. Tablodan da görüldüğü üzere Pedroni eş-bütünlüşme testine ait sonuçlardan çoğu eş-bütünlüşme yoktur şeklindeki boş hipotezi reddetmektedir. Yani değişkenler arasında uzun dönemli ilişki olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Benzer şekilde Kao eş-bütünlüşme testi de değişkenler arasında eş-bütünlüşme ilişkisi olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 2: Panel Eş-Bütünlüşme Testi Sonuçları

Pedroni Eş-Bütünlüşme				
Test	Sabit	Prob	Sabit ve Trend	Prob
Panel v-Statistic	-3.676177	0.9999	-5.363767	1.0000
Panel rho-Statistic	-1.865410	0.0311 ^b	-0.209763	0.4169
Panel PP-Statistic	-34.71906	0.0000 ^a	-60.97854	0.0000 ^a
Panel ADF-Statistic	-7.327012	0.0000 ^a	-17.92648	0.0000 ^a
Grouprho-Statistic	1.347679	0.9111	2.449942	0.9929
Group PP-Statistic	-7.623975	0.0000 ^a	-12.06493	0.0000 ^a
Group ADF-Statistic	-4.565798	0.0000 ^a	-5.036685	0.0000 ^a
Kao Eş-Bütünlüşme				
	t-istatistiği		Prob	
ADF	2.933568		0.0017 ^a	

Not: ^a, %1 de anlamlılığı göstermektedir.

Pedroni eş-bütünlüşme testi sadece değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki olduğuna yönelik bir bilgi sunmaktadır. Ne var ki bu test değişkenler arasındaki ilişkinin yönü ve gücüne dair bir hesaplama yapmamaktadır. Bu hesaplamayı yapabilmek için Panel FMOLS, Panel DOLS veya Panel ARDL/PMG yöntemleri kullanılabilir. Bu çalışmada PMG yöntemi kullanılmaktadır. PMG yöntemine ait sonuçlar Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3: Pooled Mean Group (2, 2, 2, 2, 2)

Değişkenler	Katsayı	Std. hata	t-Statistic	Olasılık
Uzun Dönem Katsayıları				
<i>lngdp</i>	-0.0363	0.0009	-39.945	0.0000 ^a
<i>lnkredi</i>	-0.0984	0.0013	-73.1509	0.0000 ^a
<i>Intickür</i>	0.0038	0.0005	6.5136	0.0000 ^a
<i>lnfinkür</i>	0.1462	0.0025	56.520	0.0000 ^a
Kısa dönem katsayıları				
<i>ECT</i>	-0.4247	0.1387	-3.0606	0.0028 ^a
Δ <i>ngini(-1)</i>	0.0009	0.1293	0.0076	0.9939
Δ <i>ngdp</i>	0.6263	0.6732	0.9304	0.3544
Δ <i>ngdp(-1)</i>	0.3317	0.4507	0.7360	0.4634
Δ <i>nkredi</i>	-0.3997	0.3808	-1.0494	0.2965
Δ <i>nkredi(-1)</i>	-0.7814	0.7607	-1.0271	0.3068
Δ <i>ntickür</i>	-0.9498	0.9459	-1.0040	0.3178
Δ <i>Intickür (-1)</i>	3.5784	3.5815	0.9991	0.3201
Δ <i>lnfinkür</i>	1.2412	1.2572	0.9872	0.3259
Δ <i>lnfinkür (-1)</i>	-0.4348	0.4059	-1.0712	0.2867
<i>C</i>	-0.0022	0.0034	-0.6679	0.5057

Not: ^a, %1 de anlamlılığı göstermektedir.

Uzun dönem PMG sonuçlarına bakıldığında tüm değişkenler %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak oldukça anlamlı çıkmıştır. Bu sonuçlara göre ele alınan ülkelerde kişi başına gelir düzeyinde meydana gelen %1 artış gelir eşitsizliğini %0.03 azaltmaktadır. Kredi düzeyinde meydana gelen %1 artış gelir eşitsizliğini %0.09 azaltmaktadır. Bu sonuç Bumann & Lensink (2016)'in "yüksek finansal gelişmişlik düzeyi finansal liberizasyonun eşitsizlik üzerindeki pozitif etkisini azaltır" şeklinde ifade edilebilen sonuçları ile benzeşmektedir, yalnız de Haan vd., (2018)'nin ulaştığı sonuçları desteklememektedir. Diğer taraftan küreselleşme endekslerinden ticari küreselleşmede yaşanan %1 artış gelir eşitsizliğini %0.003 artırmıştır. Bu sonuç yükselen piyasalarda ticari küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerindeki pozitif ama oldukça zayıf bir etki yaptığını göstermektedir. Bununla birlikte sonuçlar Neo Kalsik dış ticaret teorisinin artan dış ticaretin gelişmekte olan ülkelerde gelir eşitsizliğini düşüreceği şeklindeki yaklaşımını desteklememektedir. Ancak gelir eşitsizliği ile ticari küreselleşme arasında pozitif bir ilişkinin ortaya çıkması, Barro (2008) ve Milanoviç (2005)'in çalışmalarındaki sonuçlarla örtüşmektedir. Ekonomik küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerindeki asıl etkisi finansal küreselleşme kanalı üzerinden gerçekleşmektedir. Finansal küreselleşmede yaşanan %1 artış gelir eşitsizliğini %0.14 artırmıştır. Bu sonuçlar yapılan birçok ampirik çalışma (IMF, 2007; Beak & Shi, 2016) ile uyumludur. Dolayısıyla finansal küreselleşmede yaşanan artış gelir

eşitsizliğini ticari küreselleşmeden daha fazla etkilemektedir. Aynı zamanda, ECT terimine ait katsayı beklenildiği gibi negatif ve %1 önem düzeyinde anlamlı çıkmıştır. ECT katsayısının -0,42 olması kısa dönemdeki sapmaların % 42'sinin bir dönem sonra (bir yıl) dengeye geleceğini göstermektedir.

Değişkenler arasındaki ilişkinin yönünü tespit etmek amacıyla uygulanan Granger nedensellik testine ait sonuçlar ise Tablo 4'te verilmiştir.

Değişkenler arasındaki ilişkinin yönünü tespit etmek amacıyla uygulanan Granger nedensellik testine ait sonuçlar ise Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4: Granger Nedensellik Testi

Değişkenler	Ingini	Ingdp	Infinkür	Intickür	Inkredi
Ingini	-	0.1808 (0.8347)	0.6363 (0.5302)	1.4284 (0.2418)	0.2548 (0.7752)
Ingdp	3.5227 (0.0311)**	-	4.1398 (0.0171)**	0.6910 (0.5021)	14.863 (9.E-07)
Infinkür	0.2844 (0.7527)	1.7192 (0.1815)	-	1.8520 (0.1593)	4.5362 (0.0117)**
Intickür	2.6488 (0.0729)*	5.3681 (0.0053)***	4.8840 (0.0084)***	-	4.9075 (0.0082)***
Inkredi	0.5327 (0.5877)	1.6962 (0.1857)	0.3832 (0.6820)	0.1184 (0.8883)	-

Not: *** ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 düzeylerinde anlamlılığı ifade etmektedir. Parantez içerisindeki değerler olasılık değerlerini göstermektedir.

Granger nedensellik testi sonuçlarına göre kişi başına düşen gelirden gelir eşitsizliğine, finansal küreselleşmeye tek yönlü nedensellik, finansal küreselleşmeden krediye tek yönlü nedensellik ve ticari küreselleşmeden gelir eşitsizliğine, kişi başına gelire, finansal küreselleşmeye ve finansal derinliğe tek yönlü bir nedensellik bulunmuştur.

6. Sonuç

Ülkeler arası gelir eşitsizliğinin 1980'li yılların başından itibaren arttığı yadsınamaz bir gerçektir. Küreselleşme sürecinin hız kazandığı bu dönemde gelir eşitsizliğini de artmış olması bu iki olgu arasında nedensel bir ilişkinin olup olmadığı yönünde yoğun tartışmalara ve araştırmalara sebep olmuştur. Bu bağlamda küreselleşme ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkinin teorik alt yapısını oluşturan ve hem küreselleşme taraftarlarının hem de küreselleşme karşıtlarının kullandığı HOSS modelinin geçerliliğine yönelik birçok çalışma yapılmıştır. Küreselleşme karşıtlarına göre ekonomik küreselleşme gelir eşitsizliğini artırmakta, destekleyenlere göre ise ekonomik küreselleşme yoksulluğu ve gelir eşitsizliğini azaltmaktadır. Bu tartışmalardan ve araştırmalardan kesin bir sonuç çıkarmak zordur.

Yükselen piyasa ekonomilerine ait panel verilerinin kullanıldığı bu çalışmada ekonomik küreselleşme ile gelir eşitsizliği arasında nedensel bir ilişkinin olduğu sonucuna varılmıştır.

Buna göre yükselen piyasa ekonomilerinde artan uluslararası ticaret gelir eğitsizliğini, az da olsa, artırmaktadır. Finansal küreselleşmenin gelir eğitsizliği üzerindeki etkisi daha açık bir şekilde ortaya çıkmıştır. Yükselen piyasa ekonomilerinde, birçok çalışmada ortaya çıktığı gibi, finansal açıklık arttıkka gelir eğitsizliği de artmaktadır. Bu durum yurtdışından ithal edilen sermaye malları, DYY'lar ve bunların teşvik ettiği vasıf yönlü teknolojinin vasıflı emeğe olan talebi artırmasından kaynaklanabilmektedir. Diğer taraftan ekonomik küreselleşme ile gelir eğitsizliği arasında belirlenen pozitif ilişkiden dolayı bu alışma HOSS modelini desteklememektedir.

Kaynaka

- Acemoglu, D. (2003). Patterns of skill premia. *Review Economic Studies*, 70, 199-230.
- Adams, S. (2008). Globalization and income inequality: Implications for intellectual property rights. *Journal of Policy Modeling*, 30(5), 725-735.
- Asteriou, D., Dimelis, S., & Moudatsou, A. (2014). Globalization and income inequality: A panel data econometric approach for the EU27 countries. *Economic Modelling*, 36, 592-599.
- Atkinson, A. B. (2015). *Inequality: What can be do*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, London, England
- Barro, R.J. (2008). Inequality and growth revisited. *Asian Development Bank Working Paper Series on Regional Economic Integration No. 11*
- Beak, I., & Shi, Q. (2016). Impact of economic globalization on income inequality: Developed economies vs emerging economies. *Global Economy Journal*, 16(1): 49–61.
- Berg, A., Ostry, J. & Zettelmeyer, J. (2012). What makes growth sustained. *Journal of Development Economics*, 98(2), 149-166.
- Bergh, A., & Nilsson, T. (2010). Do liberalization and globalization increase income inequality?. *European Journal of Political Economy*, 26(4), 488-505.
- Beyer, H., Rojas, P., & Vergara, R. (1999). Trade liberalization and wage inequality. *Journal of Development Economics*, 59(1), 103-123.
- Borraz, F., & Lopez-Cordova, J. E. (2007). Has globalization deepened income inequality in Mexico?. *Global Economy Journal*, 7(1), 1-55.
- Bumann, S., & Lensink, R. (2016). Capital account liberalization and income inequality. *Journal of International Money and Finance* 61: 143–162. doi:10.1016/j.jimonfin.2015.10.004.
- elik, S., & Basdas, U. (2010). How does globalization affect income inequality? A panel data analysis. *International Advances in Economic Research*, 16(4), 358-370.
- Dabla-Norris, E., Kochhar, K., Suphaphiphat, N., Ricka, F., & Tsounta, E. (2015). Causes and consequences of income inequality: A global perspective. *IMF Staff Discussion Note*, No.15/13.
- De Haan, J., Pleninger, R., & Sturm, J. G. (2018). Does the impact of financial liberalization on income inequality depend on financial development? Some new evidence, *Applied Economics Letters*, 25(5), 313-316. DOI: 10.1080/13504851.2017.1319554
- Dorn, F., Clemens, F., & Potrafke, N. (2017). *Globalisation and income inequality revisited*, *European economy - Discussion Papers 2015 - 056*, Directorate General Economic and Financial Affairs (DG ECFIN), European Commission.
- Dreher, A., & Gaston, N. (2008). Has globalization increased inequality?. *Review of International Economics*, 16(3), 516-536.
- Easterly, W. (2007). Globalization, poverty, and all that: Factor endowment versus productivity views. In A. Harrison (Ed.), *Globalization and Poverty*, 109-142, University of Chicago Press.

- Feenstra, R., & Hanson, G. (2001). Global production sharing and rising inequality: A survey of trade and wages. (No. w8372). *National Bureau of Economic Research*.
- Furceri, D., & Loungani, P. (2015). *Capital account liberalization and inequality*. IMF Working Paper 15/ 243. doi:10.5089/9781513531083.001
- Goldberg, P. K., & Pavcnik, N. (2003). The response of the informal sector to trade liberalization. *Journal of Development Economics*, 72(2), 463-496.
- Goldberg, P. K., & Pavcnik, N. (2007). Distributional effects of globalization in developing countries. *Journal of Economic Literature*, 45(1), 39-82.
- Granger, C. W. (1969). Investigating causal relations by econometric models and cross-spectral methods. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 37(3), 424-438.
- Gygli, S., Haelg, F., Potrafke, N., & Sturm, J. E. (2018). The KOF globalisation index–revisited. *The Review of International Organizations*, 1-32.
- Im, K. L., Pesaran, M. H., & Shin, Y. (2003). Testing for unit roots in heterogeneous panels. *Journal of Econometrics*, 115, 53–74.
- International Monetary Fund (2007). *Globalization and poverty*, World Economic Outlook, October, (Washington)
- Kentor, J. (2001). The long term effects of globalization on income inequality, population growth and economic development. *Social Problems*, 48(4), 435-455.
- Kuznets, S. (1955). Economic growth and income inequality. *The American Economic Review*, 45(1), 1-28.
- Lee, E., & Vivarelli, M. (2006). The social impact of globalization in the developing countries. *IZA Discussion Paper No. 1925*.
- Levin, A., Lin, C. F., & Chu, C-S. J., (2002). Unit root tests in panel data: Asymptotic and finite sample properties. *Journal of Econometrics*, 108(1), 1-22.
- Mahler, V. A. (2004). Economic globalization, domestic politics and income inequality in the developed countries: A cross-national study. *Comparative Political Studies*, 37(9), 1025-1053.
- Maskin E. (2015). Why haven't global markets reduced inequality in emerging economies?. *The World Bank Economic Review*, 29, 48–52.
- Milanović, B. (2005). Can we discern the effect of globalization on income distribution? Evidence from household surveys. *The World Bank Economic Review*, 19(1), 21–44.
- Milanović, B. (2016). *Global inequality: A new approach for the age of globalization*, Cambridge, Massachusetts London, England: Harvard University Press.
- Milanović, B., & Squire, L. (2007). Does tariff liberalization increase wage inequality? Some empirical evidence. In A. Harrison (Ed.), *Globalization and poverty*, (p.p.143-181), University of Chicago Press.
- Ostry, J., Berg, A., & Tsangarides, C. (2014). *Redistribution, inequality, and growth*. IMF Staff Discussion Notes, No. 14/02.
- Pedroni, P. (1999). Critical values for cointegration tests in heterogeneous panels with multiple regressors. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 61, 653-670.
- Pedroni, P. (2004). Panel cointegration: A symptotic and finite sample properties of pooled time series tests with an application to the PPP hypothesis. *Econometric Theory*, 20, 597-625.
- Pesaran, M., H., Shin, Y., & Smith, R. P. (1999). Pooled Mean Group estimation of dynamic heterogeneous panels. *Journal of the American Statistical Association*, 94(446), 621-634.

- Piketty, T. (2014). *Capital in the twenty-first century*. Translated by A. Goldhammer, MA: Harvard University Press
- Polpibulaya, S. (2015). *Trade openness and income inequality all theses*. 2505. https://tigerprints.clemson.edu/all_theses/2505
- Potrafke, N. (2015). The evidence on globalization. *The World Economy*, 38(3), 509-552
- Robbins, D. J. (2003). The impact of trade liberalization upon inequality in developing countries : A review of theory and evidence. *ILO Working Paper, No. 13*.
- Stiglitz, E. J. (2012). *The price of inequality: How today's divided society endangers our future*. New York London: W.W. Norton & Company.
- Stolper, W. F., & Samuelson, P. A. (1941). Protection and real wages. *The Review of Economic Studies*, 9(1), 58-73.
- Wade, R. H. (2004). Is globalization reducing poverty and inequality?. *International Journal of Health Services*, 34(3), 381-414.
- Wan, G., Lu, M., & Chen, Z. (2012). Globalization and regional income inequality empirical evidence from within China. In *Globalization and Localization: The Chinese Perspective*, 225-257.
- Wei, S. J., & Wu, Y. (2001). Globalization and inequality: Evidence from within China (No. w8611). *National Bureau of Economic Research*.
- Williamson, J. G. (1997). Globalization and inequality, past and present. *The World Bank Research Observer*, 12(2), 117-135.
- World Inequality Database (WID) https://wid.world/world/#sptinc_p99p100_z/WO/last/eu/k/p/yearly/s/false/15.305499999999999/22.5/curve/false/country